

KRONIKA

PROFESOR ALEKSANDRA COFTA-BRONIEWSKA (13.01.1926 – 12.05.2013) WE WSPOMNIENIACH KUJAWSKICH UCZNIÓW...

Urodzona 13 stycznia 1926 r. Profesor Aleksandra Cofta-Broniewska wybrała archeologię w 1947 r., podejmując studia u Profesora Józefa Kostrzewskiego w Instytucie Prahistorii Uniwersytetu Poznańskiego. Bardzo szybko, już na etapie studiów (w 1948 r.), została asystentką Mistrza, twórcy „poznańskiej szkoły archeologicznej”, doceniającego Jej potencjał intelektualny oraz uzdolnienia organizacyjne. Aleksandra Cofta [Cofcianka – jak podpisywała się wtedy] trafiła na swój czas, czas wielkiej wizji reorganizacji naszej dyscypliny w niezwykle trudnych warunkach powojennych ruin i potrzeb, w których drugi z Jej poznańskich Mistrzów, Profesor Witold Hensel, umiał dostrzec szansę promocji archeologii poprzez trudny flirt z polityką historyczną wczesnego PRL-u. Organizując program „badań millennialnych” w strefie Państwa Gnieźnieńskiego, dostrzegł On możliwość usytuowania naszej dyscypliny na liście „kierunków zalecanych”: tj. społecznie niezbędnych. Aleksandra Cofta założyła się wtedy w kręgu Wielkich Reżyserów powojennej polskiej archeologii, wnosząc w ówczesne klimaty życia naukowego – ustawicznej debaty modernizacyjnej – swój inspirujący wkład intelektualny.

W życiu zawodowym Pani Profesor można wyróżnić wyraźną cesurę autonomizacji pozycji w krajowej archeologii, gdy w roku 1952... zostaje mianowana przez Profesora Witolda Hensla, jako bardzo młoda osoba (!), jednym z liderów akcji millennialnej, na stanowisko kierownika programu prac wykopaliskowych nad średniowieczną Kruszwicą; stanęła zatem „oko w oko” z mitem Mysiej Wieży. Nawiązywał do niego Z. Zakrzewski, prowadząc w latach 20. XX w. wykopaliska na Ostrowie Rzempowskim, wiążąc ten teren z pierwszą stolicą tworzącego się państwa polskiego. Rezultaty tych penetracji były jednakże negatywne. Problem roli Kruszwicy w formowaniu się państwa polskiego powrócił w związku ze zbliżającym się 1000-leciem państwa. Początkowo prowadzone prace koncentrowały się nad poszukiwaniem grodu (R. Jakimowicz: 1948–1951), by od połowy lat 50. przystąpić do realizacji programu obejmującego rozpoznanie całego kompleksu osadniczego wczesnośredniowiecznej Kruszwicy (W. Hensel, A. Cofta). Początek lat 60. XX w. zamknął „milenijną” fazę badania kompleksu osadniczego Kruszwicy. Przyniosła ona ogólne rozstrzygnięcia co do układu przestrzennego grodu i początków organizacji miejskiej, struktury rzemiosła oraz osadnictwa pradziejowego Kruszwicy i jej najbliższej okolicy.

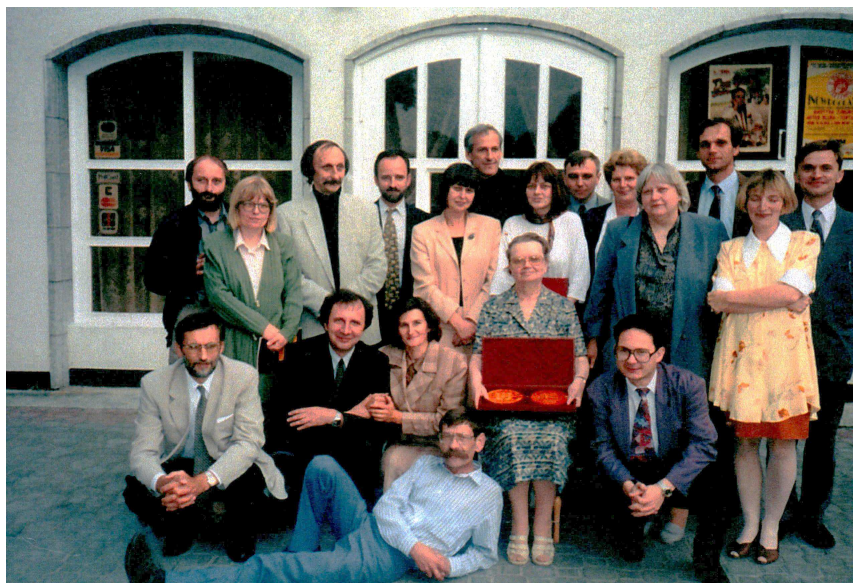
Wątek **kujawskiego centrum cywilizacyjnego** będzie odąd stale obecny w decyzjach poznawczych i organizacyjno-naukowych Profesor Aleksandry Cofty-Broniewskiej. Z chwilą formalnego kresu akcji millennialnej, identyfikowanego z obchodami Wielkiej Rocznicą Chrztu Polski w 1966 r., odczuwano pilną potrzebę nowych ram ideowych dla zagospodarowania dotychczasowych zdobyczy polskiej archeologii: zasobów ludzkich i bazy organizacyjnej. Wypracowany w połowie lat 60. postmillennialny „program badań mikrogeograficznych” zastał najpełniej aplikowany w „koncepcji kujawskiego mezoregionu osadniczo-kulturowego”, określanej w wersji wyjściowej badaniami Kujaw Zachodnich (Inowrocławskich).

W 1965 r. tworzy Pani Profesor projekt badań genezy inowrocławskiego ośrodka miejskiego, ujęty w ramy Ekspedycji Kujawskiej Katedry Archeologii UAM. Wokół tutejszego „wzgórza solnego” („miasta na soli”) powstaje, w drugiej połowie lat 60. XX w., cykl inicjatyw badań rozpoznawczych – powierzchniowych i wykopaliskowych – o wielokrotnie ogólnopolskim rezonansie inspiracji; nowatorskich, zarówno w wymiarze ustaleń empirycznych (źródłoznawczych), norm ich ocen teoretycznych, jak i wstępnych, syntetyzujących konceptualizacji. Najbardziej znanymi z nich pozostaje inicjatywa Atlasu Kujaw (Zachodnich), inspirujące prace nad późniejszą koncepcją Archeologicznego Zdjęcia Polski oraz integralnego spojrzenia na dorobek cywilizacyjny I tysiąclecia AD, zarówno z pozycji człowieka starożytności, jak i wczesnego średniowiecza. To właśnie wtedy autorzy tychże refleksji znaleźli szansę bezpośredniego kontaktu z Mistrznią: mieliśmy życiową szansę terminowania u Osoby Niezwykłej, o wyjątkowym potencjale twórczym, obdarzonej nadto niezłomnymi zasadami życiowymi, opartymi na wierze i na głębokim patriotyzmie. Niezwykle istotne było dla nas uczenie się od Pani Profesor podejścia do źródeł archeologicznych. Nawet wtedy, gdy stosowała standardową procedurę badawczą, to z uwagą wykluczającą rutynę. Z tych też powodów uczestniczyła osobiście w kluczowych pracach terenowych, takich jak Inowrocław, Jacewo czy w okresie późniejszym Krusza Zamkowa i Gąski. Wśród spektakularnych odkryć tego okresu wyróżnić należy odsłonięcie wczesnośredniowiecznej warzelnii soli w Inowrocławiu oraz osady z okresu wpływów rzymskich na obrzeżach miasta w Jacewie, gdzie udokumentowano istnienie profesjonalnej wytwórczości bursztyniarskiej. Prace tam prowadzone zainicjowały studia nad przebiegiem i organizacją szlaku bursztynowego.

Najważniejszym jednak dziełem życia Profesor Aleksandry Cofty-Broniewskiej staje się, zainaugurowany w 1973 r., program kujawoznawczych studiów interdyscyplinarnych, ujętych w ramy organizacyjne Zespołu Badań Kujaw (działającego w strukturze Katedry Archeologii UAM). Sygnalizowaną cezurę generowała decyzja kumulacji wysiłku twórczego na badaniach terenowych nowo odkrytej w 1972 r. (w ramach wzmiankowanej już wcześniej akcji Atlasu Kujaw) wielkiej osady ze schyłku starożytności w Kruszy Zamkowej, stan. 3, usytuowanej nad Notecią, na przedpolu Inowrocławia. Wybór uwzględniał przytoczone już wcześniej refleksje nad potrzebą zintegrowanego ujęcia różnych etapów rozwoju „kujawskiego fenomenu” kulturowego. Badania osady pozwoliły Pani Profesor dokonać rekonstrukcji lokalnej formy kultury z późnego podokresu lateńskiego i okresu wpływów rzymskich, określonej mianem grupy kruszyńskiej. Była to w tym okresie nowatorska na gruncie polskiej archeologii próba ukazania rozwoju kulturowego jako procesu regionotwórczego, w którym lokalna struktura kulturowa formuje się pod wpływem warunków środowiska naturalnego, charakteru rozwoju wewnętrznego i oddziaływania czynników allochtonicznych – zwłaszcza Celtów i Imperium Romanum.

Problematykę szlaku bursztynowego kontynuowała Pani Profesor w latach końcowych dekad XX w., realizując kolejny projekt terenowy – w rejonie „punktu etapowego w Kaczkowie”, obejmujący kompleks funeralno-osadowy w Gąskach koło Gniewkowa. Badania tego birtualnego cmentarzyska ludności kultury przeworskiej odsłaniają m.in. kolejne ślady oddziaływania Celtów – tak istotne w procesie regionotwórczym formowania się lokalnej grupy „kruszańskiej”.

Bardzo szeroki był zakres inspiracji Pani Profesor na rzecz konkretyzacji zintergowanego obrazu prehistorii Kujaw. Dotyczyło to różnych epok i zagadnień, obejmowało bardzo duży krąg uczniów i współpracowników. W toku wspólnych doświadczeń badawczych formował się krąg zbieżnych postaw zawodowych, ujmowanych wielokrotnie jako program odrębnej szkoły archeologicznej, określanej mianem „poznąsko-kujawskiej”. Trudno w tym miejscu o obszerniejsze rozwinięcie tego wątku. Będziemy zapewne powracać do niego wielokrotnie, już poza wspomnieniowym nastrojem obecnej chwili. Profesor Aleksandra Cofta-Broniewska dwukrotnie podejmowała próby syntezy prehistorii Kujaw, w 1982 i 2002 r. Porównując oba ujęcia, warto zwrócić uwagę na wątek Jej otwartości na potrzebę osadzenia archeologii w klimatach aktualnych problemów społecznych, konieczność etapowych zmian narracji prehistorycznej, uwzględniania modyfikacji oczekiwań zawartych w zestawach stawianych, nam archeologom, pytań z kręgu „masowych obserwatorów”. Problem ów powracał ustawicznie w działalności utworzonej przez Panią Profesor, w 1992 r., Fundacji Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Społeczeństw Kujaw (Fundacji „Cuiavia”). Rozliczne były inicjatywy Pani Prezes na rzecz popularyzacji archeologii, w tym też na rzecz muzealizacji dorobku Zespołu Badań Kujaw w Inowrocławiu, czego pochodną stało się otwarcie w 2011 r. w Inowrocławiu stałej ekspozycji, prezentującej poprzez zabytki archeologiczne „szlak bursztynowy”.

Ryc. 1. Jubileusz 70-lecia urodzin Profesor Aleksandry Cofty-Broniewskiej oraz 45-lecia badań Kujaw. Profesor Aleksandra Cofta-Broniewska w gronie uczniów i współpracowników

Rzetelność intelektualna sygnalizowanych zamierzeń oraz efektywność ich realizacji były wielokrotnie doceniane przez środowisko Kujaw. W 1996 r. Władze Miasta Inowrocław nadały Profesor Aleksandrze Cofcie-Broniewskiej tytuł Honorowego Obywatela.

Żegnając w majowe, gorące popołudnie naszą Mistrzynię, byliśmy świadomi, jak wiele jesteśmy Jej winni za prawie półwiecze wielostronnych, matczyńie ciepłych, inspiracji. Dotyczy to m.in. „depozytu millennialnej strategii”: stałej, odczuwalnej obecności naszej dyscypliny w życiu społecznym, jako podstawowego warunku aktywnego, efektywnego wykonywania zawodowych obowiązków, ochrony i rozpoznania naukowego narodowego dziedzictwa archeologicznego.

Józef Bednarczyk

Aleksander Koško

Barbara Stolpiak

Instytut Prahistorii, Uniwersytet im. A. Mickiewicza
ul. Św. Marcin 78, 61-809 Poznań, Poland

OBJAZD NAUKOWY STUDENTÓW II ROKU ARCHEOLOGII W 2013 R.

Inicjatywa organizacji objazdów naukowych ma w historii uniwersyteckiego kształcenia długą tradycję, wywodzącą się jeszcze z oświeceniowych podróży kształceniowych, zwanych *Grand Tour* lub *Bildungsreise*. Owe ekspedycje zmieniały swój charakter z indywidualnych podróży zamożnych arystokratów, pragnących zapoznać się z relikami starożytnych cywilizacji, aż po zorganizowane wyprawy dydaktyczne grupy studentów pod kierunkiem nauczyciela akademickiego. W XX w. na wielu uniwersytetach objazdy naukowe zostały ujęte w programach studiów archeologicznych.

O ile sam fakt odbywania tego typu uzupełniających zajęć akademickich stał się w Poznaniu normą, usankcjonowaną decyzją Rady Instytutu, o tyle organizacja zagranicznych objazdów naukowych nie była w historii Instytutu zjawiskiem częstym, a w przypadku podróży do krajów śródziemnomorskich – wręcz bardzo rzadkim. Zachodnie tereny basenu Morza Śródziemnego nie były celem objazdów naukowych do 1986 r., kiedy Koło Naukowe Studentów Archeologii zorganizowało objazd po Półwyspie Iberyjskim. W tym świetle należy wspomnieć o inicjatywie dr. hab. Andrzeja Michałowskiego, który był pomysłodawcą autokarowego wyjazdu szkoleniowego studentów II roku do Hiszpanii. Piszący te słowa miał natomiast przyjemność współpracować nad stroną organizacyjną i merytoryczną objazdu, a także wraz z dr Katarzyną Pyżewicz i dr Mileną Teską był opiekunem studentów biorących udział w podróży.

Po 27 latach od ostatniej podróży środowisko naukowe Instytutu Prahistorii zorganizowaną grupą powróciło na Półwysep Iberyjski. Objazd odbył się w dniach 3–10 marca 2013 r. i wzięło w nim udział 53 uczestników: oprócz studentów II roku, także kadra dydaktyczna